

UČEBNÍ STRATEGIE V PERCEPCÍCH ŽÁKŮ ČESKÝCH STŘEDNÍCH ŠKOL

LEARNING STRATEGIES IN THE PERCEPTIONS OF CZECH SECONDARY SCHOOL PUPILS

Jaroslava Ševčíková, Kateřina Valchářová

Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Abstrakt

Studie se zabývá problematikou učebních strategií žáků českých středních škol. Jejím cílem je popsat tyto učební strategie, analyzovat je a predikovat možnosti jejich záměrného ovlivňování zejména v rámci rozvíjení klíčové kompetence k učení.

Studie je realizována v kvalitativním designu, sběr dat probíhal prostřednictvím autonomního psaní a rozhovorů zaměřených na problematiku strategií učení. Data byla fragmentována na smysluplné výroky, kódy a zpracována otevřeným, axiálním i selektivním kódováním.

Bylo prokázáno, že žáci potřebují své strategie zvědomět, pak je spontánně popisují jako sekvenční sled činností realizovaných před, v průběhu, a po vlastním učení, který se dá zobecnit, a zároveň deklarují ochotu strategie měnit, pokud rozpoznají přínos těchto změn.

Klíčová slova: učební strategie; žák; střední škola

Abstract

The study deals with learning strategies of Czech secondary school pupils. Its goal is to describe and analyze them and predict the possibilities of their deliberate influencing, especially within the framework of developing the key learning competence.

The study is implemented in a qualitative design, data collection took place through autonomous writing and problem-oriented interviews. Data was fragmented into meaningful statements, codes and processed through open, axial and selective coding.

It has been proven that pupils need to become aware of the strategies they use—then they spontaneously describe them as a sequential sequence of activities implemented before, during and after the learning proper, which can be generalized, and at the same time they declare a willingness to change strategies if they recognize the benefits.

Keywords: learning strategy; pupil; secondary school

ÚVOD

Učební strategie žáků jsou v pedagogice diskutovány a jsou žité vědou i praxí (Mareš, 1998; Vlčková, Bradová, 2014). Cílem je povzbudit učitele, aby začali přemýšlet o různých přístupech k využití potenciálu mladých studentů, kteří jsou každý jiný (Nisbet, Shucksmith, 2017). Nově byly zviditelněny zavedením vzdělávacích programů do škol, které přinesly změnu v přístupu k učivu a princip klíčových kompetencí, ke kterým výchovně vzdělávací proces směřuje. Kompetence k učení přímo souvisí s učebními strategiemi žáka a povinností učitele je rozvíjet (Chvál, Straková, 2014). Cílem studie je popsat učební strategie žáků v prostředí českých škol, tak jak je percipují oni sami, analyzovat je a predikovat možnosti záměrného ovlivňování těchto strategií.

1 TEORIE

Téma učebních strategií se v odborné literatuře diskutuje desítky let (Bruner, Goodnow & Austin, 1956). Byly zkoumány nejčastěji kvantitativním designem, pomocí dotazníků, s většinou uzavřenými položkami a bez časové i obsahové vazby na konkrétní situace či učivo (Knecht, 2014; Mareš, 1998). Jejich osvojení je součástí obratu k celoživotnímu učení definovanému ve vzdělávacích programech, zejména v kompetenci k učení (Vlčková, 2007) a proto si podle nás vyžadují aktualizovaný výzkumný přístup. Pokud víme, jaké strategie učení student má a postupně na nich pracuje, a hlavně si je uvědomuje, tak dochází k lepšímu zvědomení učiva (Nisbet, Shucksmith, 2017). Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, & Mareš, 2013) definuje strategie učení jako promyšlenou posloupnost činností při učení, tak, aby bylo možné dosáhnout učebního cíle.

Stejně s tímto konceptem pracujeme v naší studii a nahlížíme ho percepce žáka.

2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován v kvalitativním designu. Zde předkládáme parciální část dlouhodobého výzkumu na téma *žák ve výuce*. Cílem je popsat učební

strategie žáků v prostředí českých škol, tak jak je percipují oni sami, analyzovat je a predikovat možnosti záměrného ovlivňování těchto strategií k rozvíjení klíčové kompetence k učení.

Výzkumný soubor tvoří 36 středoškoláků prvních ročníků (tedy heterogenní skupina), absolventů různých základních škol. Výběr participantů byl záměrný.

Data byla získávána do nasycení, prostřednictvím metody autonomního psaní, kdy žák na zadané téma volně píše bez zásahu badatele. Následovaly rozhovory zaměřené na konkrétní témata k objasnění a rozšíření dat, se záznamem pořízeným na místě.

Texty byly fragmentovány na smysluplné výroky – kódy, ty pak opakovaně zpracovávány a sdružovány do kategorií. Na závěr byla selektována hlavní témata a ta interpretována.

3 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Vyplývalo, že žáci potřebují zexplicitnit a verbalizovat své postupy při učení, aby je zvědomili.

Vyvstal požadavek o nich společně diskutovat ve výuce.

Učební strategie jsou odlišovány dle situace (příprava na zkoušení, běžné opakování ze školky), dle učiva a předmětu (slovíčka, výpočty) i dle požadavků učitele na výkon.

Strategie se demonstrovaly v širší, časově sekvenční ose, kdy žák za součást učební strategie považuje i rituály před zahájením učení, úpravu prostředí, práci se zdroji pro učení, pak vlastní procesy učení a následně i vybavování si naučeného a prezentaci znalostí. Vlastní procesy učení nebyly bez přímé otázky ve spontánní výpovědi žáka zvědoměny.

Zviditelnily se rozdíly mezi žáky, kterým učitelé doporučovali strategie pro dané učivo (bylo hodnoceno pozitivně) a kterým ne (bylo hodnoceno jako újma). Za strategie bývaly často zaměňovány zdroje pro učení. Žáci spontánně uvádějí, že jsou schopni i ochotni měnit strategie učení, pokud rozpoznají přínos pro sebe.

4 ZÁVĚRY A DISKUSE

Autoři odlišují učební styl žáka a učební strategie (např. Mareš, 1998; Vlčková, Bradová, 2014), to se naším výzkumem potvrdilo. Žáci percipují: styl, jako

přirozený způsob učení, například prostřednictvím preferovaného smyslu; strategie pak jako časovou sekvenční osu postupů učení.

Byl potvrzen předpoklad, že žák potřebuje své strategie zvědomit, aby s nimi mohl dál pracovat. Vlčková s Bradovou uvádí, že existuje slabý vztah strategií a výsledků vzdělávání, žáci naopak předpokládají vztah silný, přičemž ověření těchto předpokladů je předmětem našeho dalšího výzkumu.

Učební strategie byly popsány a analyzovány, preferované opakující se schéma je: rituály, příprava prostředí, zdroje učení, samotné učení a prezentace naučených znalostí. Predikujeme, že dle žáků jsou ovlivnitelné a předpokladem je jejich zvědomění a diskuse o nich.

LITERATURA

Bruner, J. S., Goodnow, J. J., & Austin, G. A. (1956). *A Study of Thinking*. New York: Wiley.

Odkaz: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315083223/study-thinking- jerome-bruner>

Chvál, M., & J. Straková. (2014). Možnosti měření kompetencí k učení – aplikace finského nástroje v českém prostředí. *Pedagogika*, roč. 64, č. 3, 2014, s. 207–326.

Mareš, J. (1998). Styly učení žáků a studentů.

Nisbet, J. & J. Shucksmith. (2017). *Learning Strategies*, London

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (1998). *Pedagogický slovník*.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2024-01-12].

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Vlčková, K., & J. Bradová. (2024). Slabý vztah strategií učení a výsledků vzdělávání: Problém operacionalizace a měření? - *Studia paedagogica* roč. 19.

www.studiapaedagogica.cz DOI: 10.5817/SP2014-3-2